

**Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (ETYJ)
demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto (ODIHR)**

**SUOMEN
EDUSKUNTAVAALIT
17. huhtikuuta 2011**

ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnan raportti

Epävirallinen käännös

**Varsova
21. heinäkuuta 2011**

SISÄLLYSLUETTELO

I. YHTEENVETO	2
II. JOHDANTO JA KIITOKSET	3
III. TAUSTATIETOJA	4
IV. VAALIJÄRJESTELMÄ.....	4
V. LAINSÄÄDÄNTÖ.....	5
A. VAALILAINSÄÄDÄNTÖ.....	5
B. ÄÄNIOIKEUS	6
C. VAALIKELPOISUUS.....	6
D. TARKKAILIJOIDEN PÄÄSY	7
E. OSALLISTUMINEN PUOLUETOIMINTAAN	8
VI. VAALIVIRANOMAISET	8
VII. ÄÄNESTÄJIEN REKISTERÖINTI.....	10
VIII. PUOLUEIDEN JA EHDOKKAIDEN REKISTERÖINTI.....	11
A. PUOLUEIDEN REKISTERÖINTI	11
B. EHDOKKAIDEN REKISTERÖINTI	11
IX. VAALIKAMPANJA.....	11
X. PUOLUE- JA KAMPANJARAHOITUS	12
A. PUOLUETUET.....	12
B. RAHOITUS- JA KULURAJAT	13
C. AVOIMUUSVAATIMUKSET.....	14
D. RAHOITUSTA KOSKEVIEN SÄÄNNÖSTEN VALVONTA	15
XI. TIEDOTUSVÄLINEET.....	15
A. TIEDOTUSVÄLINEKENTTÄ	15
B. TIEDOTUSVÄLINEITÄ KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ	16
C. VAALIEN NÄKYVYYS TIEDOTUSVÄLINEISSÄ	17
XII. NAISTEN OSALLISTUMINEN	18
XIII. VÄHEMMISTÖJEN OSALLISTUMINEN.....	19
XIV. VAALEIHIN LIITTYVÄT VALITUKSET.....	20
XV. ÄÄNESTYS	21
A. ÄÄNESTÄMINEN ENNAKKOON	21
B. ÄÄNESTÄMINEN VAALIPÄIVÄNÄ	22
C. TULOSTEN LASKENTA, TAULUKOINTI JA NIISTÄ ILMOITTAMINEN.....	23
LIITE 1: VIRALLISET VAALITULOKSET	25

**SUOMEN
EDUSKUNTAVAALIT
17. huhtikuuta 2011
ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnan raportti**

I. YHTEENVETO

Etyjin sitoumusten mukaisesti Suomen pysyvä edustusto Etyjissä kutsui Etyjin demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston (ETYJ/ODIHR) tarkkailemaan 17. huhtikuuta 2011 järjestettäviä eduskuntavaaleja. Tarvearviointivaltuuskunnan suositusten perusteella ETYJ/ODIHR lähetti näitä vaaleja varten vaaliarviointivaltuuskunnan.

Eduskuntavaalien hallinnointi oli ammattimaista, ja sidosryhmät tunsivat sitä kohtaan suurta luottamusta. Vaalikampanja oli dynaaminen, ja sen toteuttamisessa kunnioitettiin täysimääräisesti perusvapauksia.

Vaikka lainsäädäntö tarjoaa asianmukaisen perustan demokraattisten vaalien yleiselle järjestämiselle, parantamisen varaakin on. Puutteita ovat muun muassa säännökset, joilla rajoitetaan sotilashenkilöstön oikeutta asettua ehdolle ja kuulua poliittisiin puolueisiin. Mahdollisuus muutoksenhakuun tuomioistuimessa ennen vaalitulosten julistamista on myös rajallinen, mikä rajoittaa tosiasiallista oikeussuojaa, mikäli vaaleissa ilmenee ongelmia. Vaikka lainsäädännössä säädetään kotimaisesta tarkkailusta, kansainvälisestä vaalitarkkailusta ei ole säännöksiä, mikä ei ole täysin yhdenmukaista Etyjin sitoumusten kanssa. ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnalla oli kuitenkin rajoittamaton ja esteetön pääsy kaikkiin vaaliprosessin vaiheisiin.

Kansanedustajia valitaan 14:stä monen ehdokkaan ja yhdestä yhden ehdokkaan vaalipiiristä. Vaalipiirien kokoerot johtavat suureen vaihteluun maan eri osien tosiasiallisessa äänikynnyksessä, joka vaaditaan valituksi tulemiseen. Vaalijärjestelmän uudistuksesta, myös tästä kysymyksestä, käydään keskustelua, ja tulevan eduskunnan on määrä käsitellä sitä.

Ylimpänä vaaliviranomaisena toimii oikeusministeriö. Paikallishallinnoissa muodostetaan vaalipiirilautakunnat ja kuntien vaalilautakunnat monipuoluepohjalta. Kaikki keskustelukumppanit ilmaisivat luottavansa suuresti äänioikeusrekisterin tarkkuuteen ja kattavuuteen. Vaalit järjestettiin asiantuntevasti, ja vaaliviranomaisten luotettavuutta ja tehokkuutta kohtaan tunnettiin suurta luottamusta. Siksi puolueet, ehdokkaat ja kansalaisjärjestöt ilmoittivat, että vaalitarkkailutoimien toteuttamiseen ei ollut tarvetta.

Vaalikampanjointi tapahtui avoimessa ilmapiirissä, ja sananvapautta, liikkumista ja kokoontumista koskevia perusvapauksia kunnioitettiin. Kolmen pääpuolueen, joilla on pitkät perinteet vallan vaihtamisesta ja jakamisesta, haastajana oli perussuomalaisten puolue, jolla oli erilaiset näkemykset.

Suomen äskettäin annettu vaalirahoituslainsäädäntö pantiin ensimmäistä kertaa täytäntöön näiden vaalien aikana. Vaikka eduskuntapuolueille annettavat valtiontuet ovat kattavia, eduskunnan ulkopuoliset puolueet eivät saa tällä hetkellä tukia. Puolueilla ja ehdokkailla on uudenkin lainsäädännön nojalla laajat vapaudet varojen keräämisessä, eikä kulurajoja ole. Nykyisen lainsäädännön vahvistamiseksi voitaisiin harkita uusia toimenpiteitä, esimerkiksi käteislahjoitusten rajoittaminen, pakollinen vaaleja edeltävä vaalirahoitusilmoitus, valitsematta jääneiden ehdokkaiden

kampanjarahoituksen tarkastaminen ja mahdollisesti tutkintavaltuuksien myöntäminen valtionalouden tarkastusvirastolle.

Tiedotusvälineet ovat moninaisia ja moniarvoisia, ja niiden kattavuus- ja käyttämistaso on erittäin korkea. Kampanjan näkyvyyttä ei säännellä, lukuun ottamatta yleisradiota koskevia rajallisia vaatimuksia. Vaaleja koskevat tiedot ja niiden näkyvyys olivat näissä vaaleissa kattavat. Jonkin verran arvosteltiin kuitenkin sitä, että eduskuntaan ulkopuolisten puolueiden pääsy tiedotusvälineisiin oli rajallista. Sen osalta tarvitaan lisäponnistuksia, erityisesti Yleisradiossa, elinvoimaisen kansanvallan vuoksi.

Vakiokäytännön mukaan ETYJ/ODIHR:n vaaliarvointivaltuuskunta ei tarkkaillut kattavasti ja järjestelmällisesti vaalipäivän tapahtumia. Valtuuskunnan jäsenet kävivät kuitenkin monilla äänestyspaikoilla ennakoäänestyksen aikana ja vaalipäivänä. Äänestyksen ilmoitettiin laajasti olleen hyvin järjestettyä, rauhallista ja täsmällistä. Ennakkoon äänensä antaneet, mukaan luettuna useimmat ulkomailla asuvista äänestäjistä, poistettiin vaalipäivää varten tulostetuista vaaliluetteloista mahdollisen moninkertaisen äänestämisen estämiseksi. Arkaluontoisen aineiston suojaamiseksi ennakoäänestyksen aikana voitaisiin harkita tehokkaampia turvallisuustoimenpiteitä.

II. JOHDANTO JA KIITOKSET

Suomen pysyvä edustusto Etyjissä kutsui 16. joulukuuta 2010 ETYJ/ODIHR:n tarkkailemaan 17. huhtikuuta 2011 järjestettäviä eduskuntavaaleja. ETYJ/ODIHR lähetti Suomeen tarvearviointivaltuuskunnan 25.–27. tammikuuta.¹ Sen suositusten perusteella ETYJ/ODIHR lähetti vaaliarvointivaltuuskunnan 3.–20. huhtikuuta.

ETYJ/ODIHR:n vaaliarvointivaltuuskuntaa johti Hannah Roberts, ja ryhmä koostui seitsemästä vaaliasiantuntijasta yhtä monesta Etyjin jäsenvaltiosta. Helsinkiin sijoittautuneiden asiantuntijoiden lisäksi valtuuskunta lähetti alueellisen ryhmän, joka matkusti Lappiin, Ahvenanmaalle ja Lappeenrantaan. ETYJ/ODIHR:n vaaliarvointivaltuuskunta kävi myös Tampereella, Turussa, Porvoossa, Espoossa ja Vantaalla. Vakiokäytännön mukaan se ei tarkkaillut vaalipäivän tapahtumia järjestelmällisesti tai kattavasti. Valtuuskunta kuitenkin vieraili monilla äänestyspaikoilla kuudessa kunnassa kolmen vaalipiirin alueella.

ETYJ/ODIHR haluaa kiittää Suomen ulkoasiainministeriötä avusta ja yhteistyöstä vaaliarvointitehtävän järjestämisessä. ETYJ/ODIHR haluaisi myös kiittää oikeusministeriötä, valtionalouden tarkastusvirastoa, korkeinta hallinto-oikeutta, väestörekisterikeskusta sekä vaalilautakuntien, puolueiden, tiedotusvälineiden, kansalaisjärjestöjen ja yliopistojen edustajia sekä muita keskustelukumppaneita, jotka käyttivät aikaansa valtuuskunnan tapaamiseen.

ETYJ/ODIHR ei ollut aiemmin tarkkaillut tai arvioinut vaaleja Suomessa, vaikka se oli lähettänyt tarvearviointivaltuuskunnan Suomeen ennen huhtikuun 2007 eduskuntavaaleja.

¹ Katso: <http://www.osce.org/odih/75599>

III. TAUSTATIETOJA

Vuosien 1991 ja 2000 perustuslakiuudistusten perusteella valtaa on siirretty ja eduskunnan valtaa vahvistettu presidenttiin verrattuna. Suomen eduskunnan 200 kansanedustajaa valitaan neljän vuoden vaalikaudeksi. Valtioneuvostolla on toimeenpanovalta. Sitä johtaa pääministeri, jonka valitsevat eduskunta ja presidentti. Presidenttinä on vuodesta 2006 alkaen ollut Tarja Halonen. Presidentti valitaan joka kuudes vuosi välittömällä vaaleilla, ja hän on valtion päämies ja armeijan ylipäällikkö. Sama henkilö voidaan valita virkaan enintään kaksi kertaa peräkkäin.

Poliittinen moniarvoisuus on huomattavaa, sillä kahdeksan vakiintunutta eduskuntapuoluetta tarjoaa äänestäjille todellisia vaihtoehtoja. Kolme pääpuoluetta ovat perinteisesti olleet keskustapuolue, kansallinen kokoomus ja sosialidemokraattinen puolue. Muita eduskunnassa edustettuina olevia puolueita ovat kristillisdemokraatit, vihreä liitto, vasemmistoliitto, ruotsalainen kansanpuolue ja perussuomalaiset. Eduskuntapuolueet ovat tavallisesti saaneet noin 98 prosenttia annetuista äänistä.

IV. VAALIJÄRJESTELMÄ

Eduskunta valitaan alueellisen suhteellisen listajärjestelmän avulla. Laissa ei säädetä äänikynnyksestä. Maa on tällä hetkellä jaettu 14:ään monen edustajan vaalipiiriin ja yhteen yhden edustajan vaalipiiriin (Ahvenanmaa).² Äänestyksen tasa-arvoisuus taataan arvioimalla säännöllisesti kustakin monen ehdokkaan vaalipiiristä valittavien edustajien määrä vaalipiirissä asuviksi rekisteröityjen kansalaisten määrän mukaan. Valtioneuvosto tekee väestötietojärjestelmän tietoihin perustuvan päätöksen edustajanpaikkojen jaosta vaalipiirien kesken hyvissä ajoin ennen vaaleja.³ ETYJ/ODIHR:n vaaliarvointivaltuuskunnan keskustelukumppanit katsoivat, että paikkojen jakaminen on täsmällistä ja asianmukaista.

Puolueiden ja valitsijayhdistysten ehdokkaat voivat asettua ehdolle yksittäin tai muodostaa vaaliliittoja. Äänestäjät antavat äänensä yhdelle ehdokkaalle vaalipiirissään. Vaikka nykyisessä järjestelmässä ei ole lainmukaista äänikynnystä, joka edellyttää vähimmäisosuutta äänistä, vaalipiirien kokoerot johtavat suureen vaihteluun tosiasiallisessa äänikynnyksessä, joka vaaditaan valituksi tulemiseen maan eri osissa. Esimerkiksi Etelä-Savon vaalipiirissä, johon jaettiin kuusi edustajanpaikkaa, todellinen äänikynnys oli vuoden 2011 vaaleissa noin 12 prosenttia. Uudenmaan vaalipiirissä, jossa on 35 edustajanpaikkaa, kynnys oli puolestaan noin 2,5 prosenttia. Vaikka äänestyksen yhdenvertaisuus taataankin, niissä vaalipiireissä, joissa edustajanpaikkoja on vähemmän, nykyinen järjestelmä näyttää suosivan suurempia puolueita.

Tästä tosiasiallisen äänikynnyksen vaihtelusta on Suomessa keskusteltu laajasti jo jonkin aikaa. Nykyisen vaalijärjestelmän säilyttäminen ja kysymyksen ratkaisu olisivat edellyttäneet uutta vaalipiirijakoa siten, että edustajanpaikat jakautuisivat tasaisemmin vaalipiirien kesken. Kyseiseen uuteen vaalipiirijakoon ei kuitenkaan ryhdytty, minkä kerrotaan johtuvan tottumuksesta nykyisiin vaalipiirien rajoihin. Kaikki puolueet käsittävässä eduskunnan valiokuntamenettelyssä eduskunta hyväksyi ehdotuksen muutoksista vaalijärjestelmään 15. maaliskuuta 2011. Esityksen

² Suomen perustuslaissa edellytetään, että maa jaetaan vähintään 12:een ja enintään 18 vaalipiiriin. Ahvenanmaa on ruotsinkielinen itsehallintoalue. Ahvenanmaalla on oikeus yhteen kansanedustajaan väestömäärästä riippumatta.

³ Valtioneuvosto teki päätöksen kansanedustajien paikkojen jaosta vaalipiirien kesken vuoden 2011 eduskuntavaaleja varten 11. marraskuuta 2010 (958/2010).

hyväksymiseksi tarvittiin yksinkertainen enemmistö, mutta seuraavassa eduskunnassa tarvitaan kahden kolmasosan enemmistö lain saattamiseksi voimaan.

Uudessa järjestelmässä säilytettäisiin nykyiset vaalipiirit mutta paikkojen jakamisessa koko maa laskettaisiin yhdeksi vaalipiiriksi (lukuun ottamatta Ahvenanmaata). Paikat jaettaisiin vaalipiireittäin suhteessa koko maassa kunkin ehdokasluettelon osalta annettuihin ääniin käyttämällä d'Hondtin menetelmän ja Hare-Niemeyerin menetelmän yhdistelmää. Uudessa järjestelmässä olisi kolmen prosentin kansallinen äänikynnys. Puolueiden väliset vaaliliitot eivät enää olisi sallittuja eduskuntavaaleissa. Vaikka vaaliliittojen kieltäminen saattaa selkeyttää sitä, mikä puolue tosiasiallisesti hyötyy äänestä paikkoja jaettaessa, tällainen järjestelmä saattaa suosia suurempia puolueita.

Uusi järjestelmä, jossa edellytetään kolmen prosentin äänikynnyksen ylittämistä⁴, suosisi tietojen mukaan pienempiä eduskuntapuolueita mutta vaikeuttaisi huomattavasti uusien puolueiden ja suosittujen alueellisten puolueiden pääsemistä eduskuntaan. Riippumattomat ehdokkaat eivät todennäköisesti pystyisi ylittämään kolmen prosentin äänikynnykseen, ja siksi he olisivat vaarassa jäädä tosiasiallisesti ulkopuolelle.⁵ On tärkeää säilyttää riippumattomien ehdokkaiden tosiasiallinen mahdollisuus tulla valituksi, kuten Etyjin Kööpenhaminan asiakirjan 7.5 kohdassa todetaan.⁶

Ehdotetun kolmen prosentin äänikynnyksen tarkistamista suositellaan, jotta riippumattomien ehdokkaiden tilaisuus tulla valituksi voidaan säilyttää Etyjin sitoumusten mukaisesti.

V. LAINSÄÄDÄNTÖ

A. VAALILAINSÄÄDÄNTÖ

Lainsäädäntö tarjoaa asianmukaisen perustan demokraattisille vaaleille. Perustuslailla taataan perusoikeudet ja perusvapaudet ja määritellään, kenellä on äänioikeus ja kuka voi asettua ehdolle eduskuntaan. Siinä säädetään salaisista vaaleista ja yhtäläisestä ja yleisestä äänioikeudesta.

Vaalimenettelystä säännellään tarkemmin lailla. Vaalilaissa on yksityiskohtaisia sääntöjä eduskuntavaaleista, presidentinvaaleista, kunnallisvaaleista ja Euroopan parlamentin vaaleista. Ehdokkaan vaalirahoituksesta annettulla lailla ja puoluelailta säännellään kampanja- ja puoluerahoitusta. Rikoslaisissa kriminalisoidaan vilpillinen äänestäminen, vaalituloksen vääristäminen ja muut vaalilainsäädännön rikkomukset. Viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetussa laissa

⁴ Eri keskustelukumppanit ilmaisivat huolensa siitä, että kolmen prosentin kansallisesta äänikynnyksestä ei saatu aikaan täyttä yksimielisyyttä valiokunnassa.

⁵ Vaalilain 108 pykälän muutoksen myötä riippumattomat ehdokkaat voisivat muodostaa yhteisen listan, mikä voisi lisätä mahdollisuuksia kolmen prosentin äänikynnyksen ylittämiseen.

⁶ Kööpenhaminan asiakirjan 7.5 kohta koskee kansalaisten oikeutta pyrkiä poliittiseen tai julkiseen virkaan, henkilökohtaisesti tai poliittisten puolueiden tai järjestöjen edustajana, ilman syrjintää. YK:n ihmisoikeuskomitea, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen virallinen sopimuksen valvontaelin, on myös todennut, että henkilöiden oikeutta asettua ehdolle ei saa rajoittaa kohtuuttomasti vaatimalla, että ehdokkaat ovat puolueiden tai tiettyjen puolueiden jäseniä. Yleinen huomautus 25, 17 kohta.

annetaan yleisiä vaatimuksia hallinnon avoimuudesta ja tiedon saatavuudesta. Myös oikeusministeriö voi antaa asetuksia vaaliasioista.⁷

Suomessa ei ole perustuslakituomioistuinta. Korkein hallinto-oikeus ja alemman tason alueelliset hallinto-oikeudet tulkitsevat perustuslakia. Eduskunnan perustuslakivaliokunta vastaa lainsäädännön perustuslaillisuuden arvioinnista. Eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri antavat velvoittamattomia lausuntoja, myös vaaleista, ja niitä käytetään ohjaamaan tulevia päätöksiä. Suomi on osapuolena monissa kansainvälisissä sopimuksissa ja muissa asiakirjoissa, jotka sisältävät monia eritasoisia vaaleihin liittyviä velvollisuuksia. Niitä ovat muun muassa kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (jäljempänä ”kp-yleissopimus”), Etyjin vuoden 1990 Kööpenhaminan asiakirja ja Euroopan ihmisoikeussopimus. Suomi on allekirjoittanut vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mutta ei vielä ratifioinut sitä.

B. ÄÄNIOIKEUS

Jokainen Suomen kansalainen, joka viimeistään vaalipäivänä täyttää 18 vuotta, on äänioikeutettu eduskuntavaaleissa. Äänioikeutta ei rajoiteta asuinpaikan, vakaumuksen, vankilassaolon, mielenterveyshäiriön tai minkään muun ehdon perusteella.

Lainsäädännössä edellytetään, että jokaisella äänestyspaikalla on oltava nimetty vaaliavustaja, joka auttaa henkilöitä, joiden kyky tehdä äänestysmerkintä on vamman vuoksi heikentynyt. Lisäksi valtio voi kattaa vammaisten äänestäjien kuljetuskustannukset äänestyspaikoille ja niiltä pois. Kaikkiin äänestyspaikkoihin ei kuitenkaan päässyt pyörätuolilla eikä kaikilla äänestyspaikoilla ollut erityisiä äänestyskoppeja.⁸ Vaikka ehdokasluettelot ovat nyt saatavilla pistekirjoituksella, äänestysliput tai muut sokeiden riippumattoman äänestyksen mahdollistavat menetelmät eivät ole. Sokeiden ihmisten äänestäminen on nykyisellään vaarantunut, koska he ovat edelleen riippuvaisia siitä, että avustaja merkitsee heidän äänensä. Vielä ei siis ole pystytty noudattamaan täydellisesti eri kansainvälisiä ja Suomen oikeudellisia asiakirjoja, joissa edellytetään, että kaikille kansalaisille on taattava oikeus vaalisalaisuuteen, ja joissa kielletään syrjintä vammaisuuden perusteella.⁹

Tulisi lisätä toimenpiteitä, jotta vammaiset äänestäjät voivat käyttää täysimääräisesti oikeuttaan vaalisalaisuuteen Etyjin Kööpenhaminan asiakirjan ja vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn YK:n yleissopimuksen mukaisesti.

C. VAALIKELPOISUUS

Lainsäädännössä annetaan laajat säännökset vaalikelpoisuudesta.¹⁰ Eduskuntavaalien osalta

⁷ Vaalilain 195 pykälä ja 10 pykälä. Oikeusministeriö kertoo, että se ei ole antanut koskaan asetusta ja sen sijaan se on päättänyt antaa ohjeita ja suuntaviivoja muille vaaliviranomaisille.

⁸ Oikeusministeriö antoi ohjeet, joissa edellytetään, että äänestyspaikkojen on oltava esteettömiä, mutta kaikki kunnat eivät panneet tätä vaatimusta täytäntöön.

⁹ Suomen perustuslain 6 ja 25 pykälä, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artikla, Euroopan unionin perusoikeuskirjan 21 ja 39 artikla ja monet vammaisten oikeuksista tehdyn yleissopimuksen säännökset, muun muassa 29 artikla, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 25 artiklan b kohta ja Kööpenhaminan asiakirjan 7.4 kohta.

¹⁰ Suomen perustuslain 54 pykälässä kuitenkin säädetään, että presidentin on oltava ”syntyperäinen Suomen kansalainen”. Suomen kansalaisuuden saaneet jäävät sen ulkopuolelle, ja se on siksi syrjivää. YK:n ihmisoikeuskomitea toteaa yleisessä huomautuksessaan 25, että kaikki kansallisesta tai yhteiskunnallisesta alkuperästä johtuvat erot kansalaisten välillä näiden oikeuksien harjoittamisessa ovat kiellettyjä. Erot niiden välillä, joilla on ollut oikeus kansalaisuuteen syntymän nojalla, ja niiden välillä, jotka ovat saaneet sen kansalaistamisen

perustuslaissa säädetään rekisteröityjen puolueiden ja äänioikeutettujen ryhmän oikeudesta asettaa ehdokkaita, minkä ansiosta riippumaton ehdokkuus on mahdollinen. Vaatimukset ehdokkuudelle ovat erittäin pieniä, koska kaikki äänioikeutetut, jotka eivät ole vajaavaltaisia, ovat kelpoisia.¹¹

Perustuslain rajoitus, jonka mukaan sotilasvirassa olevaa henkilöä ”ei voida valita kansanedustajaksi”¹², vaikuttaa mahdollisesti yli 11 000 ihmiseen.¹³ YK:n ihmisoikeuskomitea, joka on kp-yleissopimusta valvova elin, on todennut, että mikäli on kohtuulliset syyt katsoa, että tietyt vaaleilla täytettävät virat eivät ole yhdenmukaisia tietyissä viroissa (esim. oikeus, korkea-arvoiset sotilasvirat, julkishallinto) toimimisen kanssa, eturistiriitojen välttämiseksi toteutetuilla toimenpiteillä ei pitäisi epäasianmukaisesti rajoittaa [kp-yleissopimuksen 25 artiklassa] suojattuja oikeuksia.¹⁴ Tässä ehdokkuuden rajoituksessa ei myöskään määritellä, viitataanko ilmaisulla ”valita” aikaan, jolloin ehdokas ryhtyisi virkaan, äänestysaikaan vai ehdokkaan nimeämiseen. Irtisanoutumisen edellyttäminen ennen nimeämistä voidaan katsoa epäsuoraksi esteeksi vaalikelpoisuudelle.

Sotilasvirassa olevien henkilöiden vaalikelpoisuutta koskevan laajan rajoituksen käsitteleminen uudelleen on suositeltavaa. Mikäli joitakin rajoituksia sovelletaan edelleen, ne olisi määriteltävä aiempaa selkeämmin.

D. TARKKAILJOIDEN PÄÄSY

Puolueiden, yhteislistojen ja valitsijayhdistysten edustajilla tai heidän kutakin vaaliviranomaista varten erikseen kirjallisesti valtuuttamallaan henkilöillä on lain nojalla oikeus olla läsnä vaaliviranomaisten kokouksissa. Oikeusministeriö ei ole laatinut järjestelmää tarkkailijoiden akkreditoimista varten, mutta se voi valtuuttaa yksittäisiä henkilöitä tarkkailemaan vaaleja. Lainsäädännössä kuitenkin viitataan yksiselitteisesti vain läsnäoloon kokouksissa eikä kateta vaaliprosessin kaikkia näkökulmia. Kansainvälistä ja kotimaista siviilivaalitarkkailua koskevien

kautta, voivat herättää kysymyksen yhdenmukaisuudesta 25 artiklan kanssa. Etyjin vuoden 1990 Kööpenhaminan asiakirjan 7.5 kohdassa vaaditaan myös kunnioittamaan kansalaisten oikeutta pyrkiä poliittiseen tai julkiseen virkaan, henkilökohtaisesti tai poliittisten puolueiden tai järjestöjen edustajana, ilman syrjintää. Suomen perustuslaissa myös säädetään, että ”ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan (...) henkilöön liittyvän synn perusteella.”

¹¹ Suomen perustuslain 27 pykälä eduskuntavaalien osalta. Tässä pykälässä määritetään myös, että valtioneuvoston oikeuskansleri, eduskunnan oikeusasiamies, korkeimman oikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden jäsen tai valtakunnansyyttäjä ei voi olla kansanedustajana

¹² Suomen perustuslain 27 pykälä.

¹³ Suomen puolustusvoimat kertoo vuoden 2009 julkaisussaan ”Taskutietoa puolustusvoimista”, että puolustusvoimissa työskentelee 8 800 sotilasta ja rajavartiostossa 2 575 henkilöä.

http://www.puolustusvoimat.fi/wcm/27688e00400a1e4ba865bf86c8584b8e/Medium_TT09_puolustuksesta_FIN.pdf?MOD=AJPERES.

¹⁴ Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeuskomitea, yleinen huomautus 25 oikeudesta osallistua yleisiin asioihin, äänioikeuksista ja oikeudesta yhdenvertaiseen pääsyyn julkiseen palveluun, 16 kohta, katso myös Euroopan neuvoston ministerineuvoston suositus CM/Rec(2010)4 jäsenvaltioille asevoimien jäsenten ihmisoikeuksista, 58 ja 59 kohta,

http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/DH-DEV-FA_docs/CM_Rec_2010_4_Armed_forces_en.pdf;

Etyjin vuoden 1994 poliittis-sotilaallisia turvallisuusnäkökohtia koskevien käytännösääntöjen 23 kohdassa todetaan, että kaikki osallistuvat valtiot säätävät yksittäisen asevoimien jäsenen oikeudesta käyttää kansalaisoikeuksiaan ja takaavat, että sen asevoimat itsessään ovat poliittisesti puolueettomia, <http://www.osce.org/fsc/41355>.

yksiselitteisten oikeudellisten takuiden puuttuminen ei ole täysin yhdenmukaista Etyjin vuoden 1990 Kööpenhaminan asiakirjan 8 kohdan kanssa. Siinä todetaan, että sekä ulkomaisten että kotimaisten vaalitarkkailijoiden läsnäolo voi edistää vaaliprosessia.¹⁵

Kansainvälisten ja kotimaisten tarkkailijoiden läsnäolosta kaikissa vaaliprosessin vaiheissa olisi annettava laintasoisia säännöksiä oikeusvarmuuden takaamiseksi. Akkreditointijärjestelmästä ja tarkkailijoiden oikeuksista ja velvollisuuksista olisi säädettävä lakia alemmalla tasolla.

Oikeusministeriö antoi valtuutuksen ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnalle, ja sille annettiin täysimääräinen ja rajoittamaton pääsy kaikkiin vaaliprosessin vaiheisiin.

E. OSALLISTUMINEN PUOLUETOIMINTAAN

Yhdistymisvapaudesta säädetään perustuslain 13 pykälässä. Suomen rikoslaissa kuitenkin rajoitetaan sotilastehtävissä olevien osallistumista puoluepolitiikkaan.¹⁶ Vaikka kansainvälisessä oikeudessa ja käytännössä säädetään, että sotilashenkilöstön yhdistymisvapauteen voidaan säätää kohtuullisia rajoituksia¹⁷, rikoslain 45 luku näyttää olevan kohtuuton, koska siinä säädetään kurinpitorangaistuksesta poliittiseen toimintaan osallistuvalla sotilashenkilöstöllä.

Suosittelaa tarkastamaan, onko sotilashenkilöstön puolue toimintaan osallistumista tarpeen rajoittaa, ottaen huomioon Etyjin Kööpenhaminan asiakirjan 10.3 kohdan ja kp-yleissopimuksen 22 artiklan yhdistymisvapautta koskevan sitoumuksen.

VI. VAALIVIRANOMAISET

Vaaliviranomaiset suorittivat tehtävänsä kaikilla tasoilla järjestäytyneesti, avoimesti ja tehokkaasti. Sidosryhmien luottamus viranomaisiin oli suuri. Vaalit on tavallisesti järjestetty ilman välikohtauksia tai huomattavia prosessiin liittyviä ristiriitoja. Vaaliviranomaiset ovat kokeneita, luotettavia ja kunnioitettuja. Äänioikeuden käyttämiseksi mahdollisimman laajasti on toteutettu vaikuttavia toimenpiteitä.

Ylimpänä vaaliviranomaisena toimii oikeusministeriö. Oikeusministeriön vaaliyksikön henkilökuntaan kuuluu kuusi ihmistä, ja se vastaa puolueiden rekisteröinnistä ja

¹⁵ YK:n ihmisoikeuskomitea on myös todennut, että äänestys- ja laskentaprosessiin tulisi kohdistua riippumatonta valvontaa ja mahdollisuus oikeudellisen tarkastukseen tai muuhun vastaavaan prosessiin, jotta äänestäjät luottaisivat äänestyksen ja ääntenlaskennan oikeellisuuteen. Yleinen huomautus 25, 20 kohta.

¹⁶ Lain 45 luvussa todetaan, että ”sotilas tai rajavartiolaitoksen sotilastehtävässä palveleva, joka liittyy jäseneksi puolueeseen tai puoluepoliittista toimintaa harjoittavaan tai sitä selvästi tukevaan yhdistykseen taikka jättää eroamatta puolueesta tai edellä tarkoitettusta yhdistyksestä, on tuomittava luvattomasta poliittisesta toiminnasta kurinpitorangaistukseen”. Suomen rikoslaki, 45 luvun 19 pykälä.

¹⁷ Kp-yleissopimuksen 22 artiklassa todetaan, että yhdistymisvapaus ”ei estä laillisten rajoitusten asettamista asevoimiin ja poliisiin kuuluviin nähden heidän käyttäessään tätä oikeutta”. Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen suosituksen 1742 (2006) 9.4 kohdassa todetaan selkeästi, että yhdistymisvapaus kuuluu myös asevoimien jäsenille, mutta saman suosituksen 10.2 kohdassa kuitenkin säädetään kohtuullisista rajoituksista yhdistymisoikeuksiin.

<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta06/EREC1742.htm>.

vaalitietojärjestelmän¹⁸ hallinnasta sekä äänestyslippujen, ehdokasluetteloiden ja tiedotusaineiston kaltaisten aineistojen laatimisesta ja jakamisesta. Oikeusministeriö antaa myös alemman tason vaaliviranomaisille kirjallisia ohjeistuksia, mutta sillä ei ole valtuuksia kumota alemman tason vaaliviranomaisten tekemiä päätöksiä.

Paikallistasolla aluehallintovirasto asettaa pysyvät vaalihallintoelimet neljän vuoden kaudeksi, millä taataan institutionaalinen jatkuvuus. Kussakin 15 vaalipiirissä on vaalipiirilautakunta, ja kuntien keskusvaalilautakunnat kussakin 336 kunnassa. Alemman tason vaaliviranomaiset ovat monipuoluepohjaisia, ja ne asetetaan edellisiin eduskuntavaaleihin osallistuneiden rekisteröityjen puolueiden nimitysten perusteella. Kussakin viranomaisessa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja, kolme jäsentä ja riittävä määrä varajäseniä.

Vaalipiirilautakuntien tärkein tehtävä on käsitellä ehdokkaiden hakemukset ja laskea uudelleen kaikki äänet. Suomen vaalijärjestelmässä alustava laskenta tehdään äänestyspaikoilla heti äänestyksen jälkeen, kun taas lopullinen, virallinen laskenta tehdään 15 vaalipiirilautakunnassa. Useimmista teknisistä valmisteluista, kuten laitteiden hankkimisesta kullekin äänestyspaikalle, vastaavat 336 kunnan keskusvaalilautakuntaa. Kuntien keskusvaalilautakunnat vastaavat useimmiten vaalien teknisistä valmisteluista sekä ennakoäänestysasiakirjojen väliaikaisesta käsittelystä.

Näiden vaalien vaalipäivänä toiminnassa oli yhteensä 2 361 väliaikaista vaalilautakuntaa. Lautakunnat koostuivat kunkin kunnanvaltuuston asettamista puolueiden nimeämistä henkilöistä. Ennakoäänestystä valvovien lautakuntien virkailijat eivät kuitenkaan ole puolueiden jäseniä, vaan kuntien keskusvaalilautakunnat ovat ottaneet heidät suoraan töihin. Postitoimistoissa suoritettavaan ennakoäänestykseen asetetaan tavallisesti postivirkailijoita.

Vaalilautakuntien henkilöstön asettamiseen käytetään erilaisia rekrytointimenetelmiä ja monipuolue-edustus on vaihtelevaa. Monipuoluepohjaista kokoonpanoa on vaikeaa saada aikaan erityisesti harvaan asutuilla alueilla ja toisinaan käykin niin, että yksi tai kaksi puoluetta on enemmistönä.¹⁹ Vaikka ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnan keskustelukumppanit yleisesti ilmaisivatkin luottavansa näiden lautakuntien toimintaan, jotkut eivät olleet tyytyväisiä siihen, miten niiden asettaminen oli toteutettu. Toisinaan lautakuntien asettamisesta valittiin hallinto-oikeuksiin lainsäädännön mukaisesti.²⁰

Vaalilautakuntien jäsenten asettamismekanismeja koskevaa ohjeistusta voitaisiin harkita johdonmukaisuuden edistämiseksi ja yksipuolisuuden vähentämiseksi.

Oikeusministeriö toteutti toimenpiteitä edistääkseen äänestäjien valistusta ja lisätäkseen saatavilla olevia vaalitietoja, muun muassa kattavalla verkkosivuston sisällöllä. Kaikille uusille äänestäjille lähetettiin henkilökohtaiset kirjeet, ja kouluihin lähetettiin opetuskirjasia ja -vihkoja.

¹⁸ Vaalitietojärjestelmä on oikeusministeriön omistama kattava sähköinen järjestelmä, jossa on äänioikeusrekisteri, tiedot ehdokkaista sekä järjestelmä vaalilautakunnilta saatujen tulostietojen hyväksymiseksi ja kansallisten tulosten laskemiseksi.

¹⁹ Ehdokkaat eivät saa toimia millään vaaliorganisaation tasolla. Poikkeuksena tästä on kuitenkin oikeus toimia vaalilautakunnissa henkilökunnan puutetta koskevan ongelman ratkaisemiseksi. Henkilöstön saaminen on erityisen vaikeaa kunnallisvaaleissa, joissa on paljon ehdokkaita.

²⁰ Kuntalain ja hallintolainkäyttölain nojalla. Saatuaan valituksen vaalipiirilautakunnan kokoonpanosta Kuopion hallinto-oikeus määräsi vaalipiirilautakunnan muodostettavaksi uudelleen. Toinen valitus näiden vaalien vaalilautakunnan kokoonpanosta esitettiin tuomioistuimelle Rovaniemellä.

Oikeusministeriö meni mukaan sosiaaliseen mediaan, muun muassa *Facebookin*, jossa se järjesti monia reaaliaikaisia kyselytapahtumia, joihin osallistuttiin vilkkaasti. Tiedotusoppaita jaettiin 20 kielellä. Ehdokasluettelot jaettiin ensimmäistä kertaa audio-CD:nä ja pistekirjoituksena, jolloin näkövammaiset pystyivät tutkimaan itsenäisesti alueensa ehdokasluetteloita.

VII. ÄÄNESTÄJIEN REKISTERÖINTI

Vaaliluettelot saadaan väestötietojärjestelmästä. Se on yksi keskustietokanta, jota hallinnoi väestörekisterikeskus. Rekisteröinti ja myöhemmät päivitykset väestötietojärjestelmään ovat passiivia eli äänioikeutetut sisällytetään luetteloihin automaattisesti. Väestörekisterikeskus ja 24 maistraattia ja Ahvenanmaan valtionvirasto ylläpitävät väestötietojärjestelmää, ja sitä päivitetään jatkuvasti kansalaisten ja valtionvirastojen toimittamien tietojen perusteella.²¹

Eduskuntavaalien äänioikeusrekisteri luodaan suodattamalla väestötietojärjestelmästä kaikki Suomen kansalaiset, jotka ovat vaalipäivänä yli 18-vuotiaita. Rekisterissä on tiedot äänestäjistä sellaisina kuin ne olivat väestötietojärjestelmässä 51. päivänä ennen vaalipäivää. Äänioikeusrekisteri viedään sitten oikeusministeriön vaalitietojärjestelmään ja avataan julkisesti nähtäville, jolloin äänestäjät voivat tarkistaa kaikki tiedot.

Väestörekisterikeskus lähettää suoraan jokaiselle äänestäjälle ilmoituskortin, jossa on tiedot siitä, miten ja missä äänestetään. Äänioikeusrekisterin 25 päivää kestävä julkisen nähtävilläolon aikana äänestäjät voivat esittää oikaisuvaatimuksia maistraatteihin tai hakea siihen muutosta hallinto-oikeudelta. Väestörekisterikeskus ilmoitti ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnalle, että oikaisuvaatimuksia oli tehty ainoastaan yksi. Viranomaiset ilmoittavat äänestäjille, jos heidän tietoihinsa tehdään muutoksia julkisen nähtävilläolon aikana. Vaalipäivänä rekisteröityminen ei ole sallittua. Asunnottomat ihmiset voivat hakea ilmoituskortit vaalipiirilautakunnasta ja äänestää tietyillä äänestyspaikoilla.

Äänioikeusrekisteri suljettiin 5. huhtikuuta, yksi päivä ennen ennakköäänestyksen alkamista. Sen jälkeen sitä voitiin muuttaa ainoastaan hallinto-oikeuden päätöksellä. Ennakkoon äänensä antaneet, mukaan luettuna useimmat ulkomailla asuvista äänestäjistä, poistettiin vaalipäivää varten tulostetuista vaaliluetteloista mahdollisen moninkertaisen äänestämisen estämiseksi. Muutamia tapauksia, joissa ulkomailla äänestäneistä kansalaisista saatiin tiedot myöhässä, käsiteltiin manuaalisesti viivaamalla ennakkoon äänestäneiden nimet luettelossa yli.

Vaikka näiden prosessien loppuunsaattamisen varattu aika oli hyvin lyhyt, järjestelmästä annettiin äänestäjille hyvin tarkkaa ja ajanmukaista tietoa. Kaikki keskustelukumppanit ilmaisivat luottavansa suuresti äänioikeusrekisterin tarkkuuteen ja kattavuuteen. Erittäin harvoja äänestäjäluettelon virheitä ilmoitettiin, myös sisäisissä tarkastuksissa. Vuoden 2011 rekisterissä oli yhteensä 4 387 701 kansalaista²², mukaan luettuna 227 844 ulkomailla äänestyskelpoista.

²¹ Väestötietojärjestelmän tiedot päivitetään yli tuhannesta elimestä, muun muassa kunnista, maahanmuuttovirastoista, tuomioistuimista, sairaaloista, synnytysosastoilta, seurakunnista ja kiinteistörekistereistä, kerättyjen tietojen perusteella.

²² Oikeusministeriön verkkosivu, 16. huhtikuuta 2011:
http://192.49.229.35/E2011/s/aanioikeutetut/aoik_kokomaa.html.

Ennakköäänestyksessä äänestyspaikoilla käytettiin verkkoon yhdistettyä sähköistä äänestäjäluettoa. Äänestäjät pystyivät sen avulla tarkistamaan vaalipiirinsä ja antamaan äänensä millä tahansa maan äänestyspaikalla ennen vaalipäivää. Itse vaalipäivänä 31 äänestyspaikassa kokeiltiin verkkoon yhdistettyä sähköistä äänestäjäluettoa. Kaikki vaalilautakunnat, joihin vaaliarviointivaltuuskunta oli yhteydessä, sekä oikeusministeriö suhtautuivat myönteisesti kokeiluun.

VIII. PUOLUEIDEN JA EHDOKKAIDEN REKISTERÖINTI

A. PUOLUEIDEN REKISTERÖINTI

Vuoden 2011 eduskuntavaaleja varten rekisteröitiin 17 puoluetta. Oikeusministeriö rekisteröi puolueen, kun sille toimitetaan vähintään 5 000 eduskuntavaaleissa äänioikeutetun kansalaisen allekirjoittamaa kannattajakorttia. Puolueen on lisäksi taettava puolueen sisäinen demokratia, ja sillä on oltava puolueohjelma. Jos puolue ei ole saanut kaksissa perättäisissä eduskuntavaaleissa kansanedustajan paikkaa, se poistetaan puoluerekisteristä, mutta se saa hakea rekisteröitymistä uudelleen. Tällaisen uudelleenrekisteröinnin ei voida katsoa vastaavan hyviä käytäntöjä, esimerkiksi Etyjin ja Euroopan neuvoston puolueiden sääntelyä koskeissa suuntaviivoissa määritettyjä.²³

Olisi harkittava sellaisten säännösten poistamista, joiden nojalla rekisteristä poistetaan puolueet, jotka eivät ole saaneet kaksissa perättäisissä eduskuntavaaleissa kansanedustajan paikkaa.

B. EHDOKKAIDEN REKISTERÖINTI

Ehdokkaita eduskuntavaaleissa voivat asettaa joko rekisteröidyt puolueet tai vähintään sadan asianomaisessa vaalipiirissä äänioikeutetun henkilön perustamat valitsijayhdistykset.²⁴ Vaalipiirin valitsijayhdistykset voivat muodostaa yhteislistoja ja puolueet vaaliliittoja. Ehdokaslista toimitettiin asianomaisille vaalipiirilautakunnille, jotka tutkivat listat, ehdokkaiden vaalikelpoisuuden ja vahvistivat tai hylkäsivät ehdokasasettelun. Vaalilaissa säädetään mahdollisuudesta korjata epätäydellistä ehdokasasettelua.

Yhteensä rekisteröitiin 2 315 ehdokasta. Nykyiset eduskuntapuolueet asettivat 73 prosenttia ehdokkaista. Kaikki 17 rekisteröityä puoluetta asetti ehdokkaita. Näissä vaaleissa ehdolle asetui myös yhteensä 22 riippumatonta ehdokasta.²⁵ Kukaan ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnan keskustelukumppani ei ilmaissut huolta ehdokkaiden rekisteröintiprosessin osalta.

IX. VAALIKAMPANJA

Suomessa ei juuri säännellä vaalikampanjointia lukuun ottamatta kampanjan rahoitusta koskevia vaatimuksia. Virallista kampanjointiaikaa ei ole, ja kampanjointia on mahdollista jatkaa vaalipäivään asti ja vaalipäivänä. Näiden vaalien aikana kuitenkin noudatettiin yleisesti vaalipäivän

²³ Suuntaviivoissa todetaan, että joissakin valtioissa puolue, joka ei saavuta vaalien tuloskynnystä, menettää asemansa rekisteröitynä puolueena. Tämä käytäntö ei ole lainkaan ihanteellinen, eikä sitä pitäisi sisällyttää asiaankuuluvaan lainsäädäntöön. Katso ETYJ/ODIHR:n ja Venetsian komission suuntaviivat puolueiden sääntelystä, 88 kohta, http://www.osce.org/files/documents/2/b/77812_0.pdf.

²⁴ Muista puolueista tai vaaliliitoista riippumattomien ehdokkaiden asettamiseksi rekisteröidyn kansalaisryhmän aloite.

²⁵ Tilastokeskus http://tilastokeskus.fi/til/evaa/2011/01/evaa_2011_01_2011-03-22_tie_001_fi.html.

kampanjoimattomuutta keskinäisen sopimuksen nojalla. Käytännössä kampanjointi tiivistyi ehdokkaiden asettamisen jälkeen, eli noin kuukausi ennen vaaleja.

Saman listan ehdokkaat kävivät keskinäistä kilpailua ja heillä oli omat kampanjansa puolueiden johtamien kampanjoiden lisäksi, koska avoimessa listajärjestelmässä äänestäjät äänestävät yksittäisiä ehdokkaita.

Kampanjointi tapahtui avoimessa ilmapiirissä, ja sananvapautta, liikkumista ja kokoontumista koskevia perusvapauksia kunnioitettiin. Kampanjointi oli yleisesti rauhallista, ja sen katsottiin olleen dynaamisempaa kuin viime vuosien vaaleissa. Kansalaisten laajan osallistumisen syynä pidettiin yleisesti talouskriisiä ja perussuomalaisten nousua. Tietojen mukaan kyseinen puolue sai tukea johtaviin vakiintuneisiin puolueisiin pettyneiltä äänestäjiltä.

Perussuomalaisten ja muiden puolueiden kannat olivat usein vastakkaisia. Aiheita olivat muun muassa Libyan kriisin ja Euroopan rahoituskriisin kaltaiset kansainväliset aiheet, ja perussuomalaiset suhtautuvat EU:hun epäilevimmin. Perussuomalaisten kannatuksen nousu sai tiedotusvälineissä paljon keskustelua aikaan puolueen ensisijaisista tavoitteista, ja sen mahdollisella asemalla hallituksen muodostamisessa oli myös asemansa kampanjassa.

Näkyvyys tiedotusvälineissä katsottiin tärkeimmäksi kampanjavaikutukseksi, ja ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnan keskustelukumppanit katsoivat, että laajasti seuratut televisiokeskustelut olivat erittäin tärkeitä. Tiedotusvälineiden ja mainosten lisäksi tärkeimpiä kampanjointitapoja olivat pienimuotoiset kokoontumiset eivätkä niinkään suuret puhetilaisuudet. Myös julisteita ja mainostaululuja käytettiin laajasti kampanjamateriaalin esittämiseen, ja kunnissa osoitettiin sitä varten vakiotila, josta veloitettiin maan eri osissa eri tavoilla. Internetin merkitys äänestäjien tavoittamisessa kasvoi, mukaan luettuna ehdokkaiden blogit, sosiaalisen median sivut ja online-keskustelut ehdokkaiden kanssa.

X. PUOLUE- JA KAMPANJARAHOITUS

Viime vaalikauden aikana tapahtuneet monet rahoitusskandaalit heikensivät yleistä luottamusta poliittiseen rahoitusjärjestelmään.²⁶ Sen ja Euroopan neuvoston korruption vastaisen toimielimen GRECO:n laatiman suhteellisen kriittisen raportin vuoksi käynnistettiin poliittista rahoitusta koskevien lakien suuri uudistus.²⁷ Kampanjarahoitusta säännellään nyt vuonna 2009 ehdokkaiden vaalirahoituksesta annetulla lailla ja puoluelaililla, sellaisena kuin se on viimeksi muutettuna vuonna 2010. Uutta lainsäädäntöä sovellettiin ensimmäisen kerran näiden vaalien aikana, joten se oli edelleen koevaiheessa.

A. PUOLUETUET

Suomessa käytetään poliittisessa rahoituksessa yhdistelmäjärjestelmää, jossa puolueet saavat kattavaa julkista rahoitusta ja sen lisäksi ne saavat ottaa vastaan myös yksityisiä lahjoituksia. Julkinen rahoitus perustuu hallituksen vuosittain tekemään päätökseen, ja sitä jaetaan kaikille eduskuntapuolueille

²⁶ Transparency International -järjestön korruptioindeksissä Suomi on tavallisesti saanut 10,00 pistettä, ja se on luokiteltu maailman kahden vähiten korruptoituneen maan joukkoon. Vuonna 2009 se kuitenkin putosi kuudennelle sijalle (kaikkien aikojen alin sijoitus indeksissä), mikä johtui osittain politiikan rahoitusongelmista.

²⁷ Euroopan neuvoston korruption vastainen toimielin. Arviointiraportti Suomen puoluerahoituksen avoimuudesta. Hyväksytty Strasbourgissa 3.–7. joulukuuta 2007:

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3\(2007\)2_Finland_Two_FI.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3(2007)2_Finland_Two_FI.pdf)

suhteessa edellisissä eduskuntavaaleissa saatuihin kansanedustajanpaikkoihin.²⁸ Vaikka eduskuntapuolueet saavat sängen huomattavaa rahoitusta, eduskunnan ulkopuoliset puolueet eivät saa mitään rahoitusta valtion määrärahoista.²⁹ ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnan eri keskustelukumppanit ilmaisivat huolensa siitä, että tällä saatetaan eduskunnan ulkopuoliset puolueet epäedulliseen asemaan ja vähennetään mahdollisuuksia moniarvoisuuteen ja vuoropuheluun.³⁰

Elinvoimaisen kansanvallan edistämiseksi olisi harkittava jonkin asteisten valtiontukien myöntämistä tietyille eduskunnan ulkopuolisten puolueiden luokille (esimerkiksi niille, joilla on edustusta kunnallisella tasolla).

B. RAHOITUS- JA KULURAJAT

Vaalirahoitus Suomessa on kaksiosaista: puolueet ja ehdokkaat keräävät lahjoituksia, käyvät kampanjoitaan ja toimittavat rahoitusilmoitukset erikseen. Ehdokkaat eivät saa varoja suoraan valtion määrärahoista, mutta he voivat saada rajoittamatonta tukea puolueilta, eikä heillä ole rajoja omien varojen käyttämiseksi tai lainan ottamiselle. Sekä ehdokkaat että puolueet voivat ottaa vastaan lahjoituksia yksittäisiltä henkilöiltä sekä oikeushenkilöiltä, myös yksityisiltä yrityksiltä. Näillä lahjoituksilla on katto, ja enimmäislahjoitus puolueelle on rajattu 30 000 euroon vuodessa ja 6 000 euroon kansanedustajaehdokkaalle kunkin vaalin osalta. Yksi lahjoittaja voi kuitenkin antaa lahjoituksia niin monelle puolueelle ja ehdokkaalle kuin haluaa, ja yhden lahjoittajan lahjoitusten kokonaismäärää ei rajoiteta.

Puolue ei saa hyväksyä lahjoituksia valtion tai kunnan ohjauksessa olevilta yrityksiltä tai julkisoikeudelliselta instituutiolta tai säätiöltä. Tunnistamattomilta lahjoittajilta ei saa enää ottaa lahjoituksia vastaan. Puolue voi kuitenkin hyväksyä ulkomaista rahoitustukea yksityishenkilöiltä ja oikeushenkilöiltä, jotka tukevat puolueen aatetta.

Suomen lainsäädännössä ei säädetä käteislahjoitusten enimmäisrajoista. Hyvä käytäntö edellyttää, että lahjoitukset maksetaan pankkitilille ja että käteislahjoitukset sallitaan vain, jos annetut määrät ovat pieniä, koska käteislahjoituksia on hankala jäljittää ja ne heikentävät vaalirahoitusjärjestelmien avoimuutta.

Käteislahjoitusten määrän rajoittamista voitaisiin harkita avoimuuden ja vastuuvollisuuden takaamiseksi.

Lainsäädännössä ei säädetä kulukatoista puolueille eikä ehdokkaille. Paikalliset tiedotusvälineet ja ETYJ/ODIHR:n keskustelukumppanit arvioivat, että kaikki suurimmat puolueet käyttivät

²⁸ Vuonna 2010 kaikki puolueet saivat yhteensä 36 miljoonaa euroa, mikä vastaa 180 000 euroa kansanedustajaa kohti vuodessa. Suomen hallituksen 11. helmikuuta 2010 tekemä päätös.

²⁹ Ehdotuksessa vaalijärjestelmän muuttamisesta (joka odottaa uutta eduskuntaa) on säännös julkisesta rahoituksesta puolueille, jotka saavat vähintään kaksi prosenttia kaikista äänistä (riippumatta siitä, saavatko ne kansanedustajan paikkaa).

³⁰ Siksi monet kansalliset tuomioistuimet Euroopassa ovat antaneet langettavan tuomion valtionrahoituksen rajoittamisesta ainoastaan parlamenttipuolueille. Katso esimerkiksi Saksan liittotasavallan perustuslakituomioistuimen 19. heinäkuuta 1966 antama tuomio 20 B VerfG 56, Saksan liittotasavallan perustuslakituomioistuimen vuonna 1968 antama tuomio tai Slovenian perustuslakituomioistuimen 11. maaliskuuta 1999 antama tuomio U-I-367/96.

vuoden 2011 kampanjaan 1–1,5 miljoonaa euroa ja että useimmat ehdokkaat käyttivät yksinomaan omia varojaan, ja monet tunnetummat ehdokkaat käyttivät yli 10 000 euroa ja jopa 50 000 euroa.³¹ Kulutason sanottiin olevan suunnilleen sama kuin vuoden 2007 eduskuntavaaleissa.³²

C. AVOIMUUSVAATIMUKSET

Julkista tukea saavien puolueiden on toimitettava vuotuiset ilmoitukset, joissa on mukana puolueen nimittämän tilintarkastajan kertomus. Puolueiden on kuukausittain ilmoitettava myös rahana tai luontoisetuuksina saadut yli 1 500 euron lahjoitukset. Kaikki tällaiset ilmoitukset asetetaan välittömästi nähtäville niiden verkkosivuille.

Vaikka valittujen ehdokkaiden on toimitettava selvitykset kampanjarahoituksestaan kahden kuukauden kuluessa vaalituloksen vahvistamisesta, valitsematta jääneiden ehdokkaiden ei tarvitse niin tehdä. Sekä valittujen ehdokkaiden että kaikkien vaaleihin osallistuvien puolueiden on ilmoitettava vaalirahoituksensa kokonaismäärä, ja ilmoitukseen on liitettävä yksityiskohtainen luettelo ehdokkaan omista varoista, lainoista ja saaduista lahjoituksista. Kaikkien yli 1 500 euron lahjoitusten, sekä rahallisten että luontoisetuuksien, lahjoittaja on ilmoitettava ilmoituksessa. Ilmoitus sisältää myös kampanjan kokonaiskustannukset, joihin on liitetty aihekohtainen luettelo kuluista, esimerkiksi erilaisista mainoksista (radio, televisio, sanomalehdet jne.). Aihekohtaisia kustannuksia ei kuitenkaan jaettu enää yksittäisiin kuluihin.

Puolueiden ja ehdokkaiden toimittamia lopullisia rahoitusilmoituksia voitaisiin tarkentaa.. Yksityiskohtaisemmat ilmoitukset voisivat lisätä avoimuutta ja tarjota parempia mahdollisuuksia niiden täsmällisyyden tarkistamiseen.

Lopullisten ilmoitusten lisäksi ehdokkaat ja puolueet voivat antaa vapaaehtoisesti etukäteen ilmoituksia, joissa on arvioitu tulevan kampanjan rahoitus ja kustannukset. Näitä ilmoituksia on mahdollista antaa ja täydentää milloin tahansa vaalikampanjan aikana. Ne julkaistaan valtionalouden tarkastusviraston hallinnoimalla verkkosivulla. Ennen vaalipäivää hieman yli 40 prosenttia ehdokkaista oli antanut kyseiset ennakoilmoitukset.

Ennakoilmoituksissa annetaan kuitenkin arvio tulevasta kulutuksesta todellisten ennen ilmoituksen toimitamista kerättyjen ja käytettyjen varojen sijaan. Tämä vähentää kyseisten ilmoitusten hyödyllisyyttä. Jos niissä olisi tietoa todellisista tuloista ja menoista tiettyyn päivämäärään asti, kiinnostuneet henkilöt voisivat tutkia niitä.

Voitaisiin harkita säännöstä ennakoilmoitusten tekemisestä pakolliseksi sekä tulojen ja menojen ajantasaista ilmoittamista koskevien vaatimusten sisällyttämistä. Valtionalouden tarkastusvirasto voisi tarkistaa kyseiset ilmoitukset oikea-aikaisesti.

³¹ *Helsingin Sanomat*, 18. huhtikuuta 2011:

<http://www.hs.fi/english/article/Candidates+disclose+campaign+funding+more+eagerly+than+before/1135265498534>.

³² MTV3, 1. huhtikuuta 2011:

<http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2011/01/1250950/vain-kolme-suurta-puoluetta-aikovat-mainostaa-ennen-vaaleja-tvssa>.

D. RAHOITUSTA KOSKEVIEN SÄÄNNÖSTEN VALVONTA

Oikeusministeriö ja valtiontalouden tarkastusvirasto vastaavat poliittisen rahoituksen valvonnasta. Oikeusministeriö valvoo puolueiden valtionavustuksien käyttöä, kun taas valtiontalouden tarkastusvirasto valvoo, noudattavatko puolueet ja ehdokkaat lahjoituksia, kampanjan tulojen ja menojen ilmoittamista ja rahoitusilmoituksia koskevia sääntöjä.

Valtiontalouden tarkastusvirasto tekee täydellisen tilintarkastuksen puolueen tileistä, mutta tarkistaa vain rajoitetusti ehdokkaiden kampanjarahoituksen ja vain niiden ehdokkaiden, jotka on valittu. Valtiontalouden tarkastusviraston tutkintavaltuudet ovat myös rajallisia. Se on riippuvainen puolueiden ja ehdokkaiden toimittamista tiedoista sekä kolmansien osapuolten vapaaehtoisesti antamista tiedoista.

Tutkintavaltuuksien myöntämistä valtiontalouden tarkastusvirastolle voitaisiin harkita, jotta vaalirahoituksesta voitaisiin tehdä täydellinen tilintarkastus.

Valtiontalouden tarkastusvirasto voi määrätä rahallisia seuraamuksia, jos määräyksiä ei noudateta.³³ Lainsäädännön nojalla myös hallituksella on valtuudet määrätä puolueille seuraamuksia määräämällä puoluetukien vähentämisestä, keskeyttämisestä tai palauttamisesta. Koska kaikki hallitukset liittyvät luonnostaan johonkin puolueeseen, tämä voi aiheuttaa syytöksiä eturistiriidoista. Valtiontalouden tarkastusvirasto on perustuslaillisesti riippumaton elin, ja sitä kohtaan tunnetaan suurta luottamusta.

Voitaisiin harkita sitä, että poliittista rahoitusta koskevien määräysten noudattamatta jättämisestä johtuvia seuraamuksia koskevien päätösten tekeminen siirretään hallitukselta riippumattomalle ja puolueisiin liittymättömälle elimelle, esimerkiksi tuomioistuimelle tai valtiontalouden tarkastusvirastolle. Seuraamuksia koskevia yksityiskohtaisia säännöksiä, joissa eritellään vähimmäis- ja enimmäisrangaistukset, voitaisiin myös säätää soveltamisen oikeasuhteisuuden ja johdonmukaisuuden takaamiseksi.

XI. TIEDOTUSVÄLINEET

A. TIEDOTUSVÄLINEKENTTÄ

Suomen tiedotusvälinekenttä on moniarvoinen ja moninainen. Tiedotusvälineet toimivat laajalti itsesääntelyn perusteella, ja niiden toimituksellisen vapauden taso on korkea. Perinteistä tiedotusvälinekenttää hallitsevat vahvat alueelliset sanomalehdet ja suosittu julkiset sekä yksityiset maanlaajuiset televisiokanavat. Väestön suurella enemmistöllä, noin 86 prosentilla, on Internet-yhteys.³⁴ Internetiä käytetään laajasti poliittisen tiedon hankkimiseen, sillä noin 70 prosenttia Internetin käyttäjistä lukee verkkolehtiä.³⁵ Vaikka useimmissa tiedotusvälineissä keskitytään suomenkieliseen yleisöön, monet radio- ja televisiokanavat ja sanomalehdet välittävät tietoa ruotsiksi. Sosiaalinen media, sekä maailmanlaajuinen että paikallinen, on suosittua.

³³ ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnalle ilmoitettiin, että rahallisia seuraamuksia ei ollut sovellettu.

³⁴ Tilastokeskus, vuoden 2010 raportti,

http://www.tilastokeskus.fi/til/sutivi/2010/sutivi_2010_10-26_fi.pdf.

³⁵ Tilastokeskus, http://www.stat.fi/til/sutivi/2008/sutivi_2008_2009-04-27_tie_002_fi.html.

Suomalaiset ovat innokkaita sanomalehtien lukijoita; miltei 90 prosenttia yli 12-vuotiaasta väestöstä lukee ainakin yhtä sanomalehteä päivässä.³⁶ Maassa julkaistaan noin 200:a sanomalehteä, ja niiden yhteenlaskettu levikki on yli 1 500 000 päivässä.³⁷ *Helsingin Sanomat*, joka on yksi harvoista lehdistä, jonka levikki kattaa koko maan, on suosituin päivittäin ilmestyvä lehti.

Suomessa on 34 luvan saanutta televisio- ja 60 radiokanavaa.³⁸ *Yleisradiolla* on neljä kansallista televisiokanavaa ja kuusi radiokanavaa. Useimmat Ylen ohjelmat ovat suomenkielisiä, mutta myös ruotsiksi on kattavat lähetykset, ja joitakin ohjelmia on saameksi. Ylen toiminta rahoitetaan ensisijaisesti kansalaisten maksamista lupamaksuista. Mainostaminen Ylen kanavilla on kielletty Yleisradio Oy:stä annetun lain nojalla. Yksityisistä radio- ja televisiokanavista MTV 3 ja *Radio Nova* ovat suosituimmat maanlaajuiset tiedotusvälineet, joilla on kattavat tiedotusohjelmistot.

B. TIEDOTUSVÄLINEITÄ KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ

Ilmaisunvapaus ja oikeus tiedonsaantiin vahvistetaan perustuslaissa. Muita tärkeimpiä tiedotusvälineisiin liittyviä säädöksiä ovat sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annettu laki, jolla säännellään julkaisemista ja asetetaan ehdot toistamis- ja korjaamisoikeudelle ja televisio- ja radiotoiminnasta annettu laki, jolla säännellään televisio-ohjelmien kiintiöitä.³⁹ Yleisradiolaissa käsitellään yleisradion organisaatorakenteita ja määritetään yleisen palvelun ohjelmiston luonne ja soveltamisala. Ylen julkisen palvelun tehtävä edellyttää, että se tukee ”kansanvaltaa ja jokaisen osallistumismahdollisuuksia tarjoamalla monipuolisia tietoja, mielipiteitä ja keskusteluja sekä vuorovaikutusmahdollisuuksia”.⁴⁰

Lainsäädännöllä ei erityisesti säännellä poliittisten ehdokkaiden näkyvyyttä tiedotusvälineissä. Puolueiden kohtelua valtionlaitoksissa (myös Ylessä) koskevat periaatteet eritellään puoluelaisissa, jonka mukaan ”valtion (...) laitosten on kohdeltava kaikkia puolueita tasapuolisesti”.⁴¹ Samassa laissa myös myönnetään Ylelle oikeus ”ottaa huomioon myös ohjelmallisia näkökohtia” vaaliohjelmiansa osalta. Ylen ohjaavia perusteita puolueiden ottamiselle sen vaalilähetyksiin ovat muun muassa puolueen koko, asema eduskunnassa ja katsojien kiinnostus.

Kampanjan näkyvyyttä tiedotusvälineissä ei säännellä lailla, ei myöskään kampanjoimattomuutta, mielipidetiedustelujen julkaisuehtoja tai maksullisia mainoksia tiedotusvälineissä koskevia sääntöjä. Käytännössä radiossa, televisiossa ja lehdissä näytetään noudattavan vaalinäkyvyyttä edellä mainituilla aloilla koskevia hyviä käytäntöjä itsesääntelymekanismien perusteella. Niitä ovat muun muassa kieltö julkaista mielipidetiedusteluja vaalien aattona, kampanjoinnin lopettaminen vaalipäivänä ja puolueiden yhdenvertaisen kohtelun kunnioittaminen maksullisia mainoksia tiedotusvälineissä koskevien ehtojen asettamisessa.

Viestintävirasto on tiedotusvälineiden sääntelyelin, joka valvoo, että televisio ja radio noudattavat tiedotusvälineitä koskevaa lainsäädäntöä, erityisesti televisio- ja radiotoiminnasta annettua lakia, ja myöntää lähetyilupia. Kustantajat ja toimittajat perustivat vuonna 1968 julkisen sanan neuvoston,

³⁶ <http://www.finland.fi/Public/default.aspx?contentid=162833&nodeid=41808&culture=en-US>.

³⁷ Sanomalehtien Liitto, 2009, http://www.sanomalehdet.fi/files/1419/levikit_2009.pdf.

³⁸ Viestintävirasto, 2011. http://www.ficora.fi/attachments/suomimq/5xam7PDL3/Markkinakatsaus_1_2011.pdf.

³⁹ Liittyy EU:n direktiiviin ”Televisio ilman rajoja”.

⁴⁰ Laki Yleisradio Oy:stä, 7 pykälä.

⁴¹ Puoluelain 10 pykälä.

television, radion ja lehtien sisältöä ja toimittajien etiikan kunnioittamista valvovan itsesääntelyelimen. Vaikka elimellä ei ole oikeudellista valtaa, sillä on paljon vaikutusvaltaa ja sen päätökset julkaistaan tiedotusvälineissä. Vuonna 2010 se sai 246 valitusta, joista 33 prosenttia käsiteltiin. Poliittisten ehdokkaiden näkyvyydestä esitetään erittäin vähän valituksia (yksi tai kaksi vuodessa). Neuvosto ilmoitti ETYJ/ODIHR:n vaaliarvointivaltuuskunnalle, että se oli saanut yhden valituksen vuoden 2011 vaaleista, mutta se oli hylätty perusteettomana.⁴²

C. VAALIEN NÄKYVYYS TIEDOTUSVÄLINEISSÄ

Äänestäjillä oli mahdollisuus saada paljon ja monenlaista tietoa ehdokkaista tiedotusvälineistä ja tehdä tietoon perustuvia päätöksiä äänestäessään. Tiedotusvälineissä uutisoitiin kattavasti vaaleista ja järjestettiin vaalikeskusteluja, joissa äänestäjät pystyivät vertailemaan ehdokkaita. Vaalit näkyivät maanlaajuisissa tiedotusvälineissä ensisijaisesti puolueiden kantoina ja niiden kampanjointina, kun taas alueellisista sanomalehdistä sai täsmällisempää tietoa ehdokkaista. Vaikka sosiaalisia verkostoja käytettiin kampanjointiin ja poliittisen tiedon lähteinä, perinteiset sanomalehdet, radio ja televisio olivat hallitsevia tärkeimpinä tiedotuskanavina. Puolueet ja ehdokkaat pystyivät asettamaan helposti kampanjamainoksia.

Yleisesti tiedotusvälineissä keskityttiin väistyvässä eduskunnassa edustettuina oleviin puolueisiin. Ylen vaaleihin liittyvissä televisio- ja radiolähetyksissä annettiin vaalikeskusteluissa ja haastatteluissa huomattavasti lähetyksia kahdeksan eduskuntapuolueen edustajille.⁴³ Neljälle puolueelle, joilla oli suurin kannatus mielipidemittauksissa, annettiin myös lisäaikaa erikoisvaalikeskustelussa ”Neljä suurta – pääministerikeskustelu”, jossa oli mukana kolme perinteisesti suurinta puoluetta, joilla oli eniten paikkoja eduskunnassa, ja perussuomalaiset. Mielipidemittausten osoittama perussuomalaisen kannatuksen kasvu vaikutti huomattavasti näkyvyyteen tiedotusvälineissä vaaleja edeltävänä aikana. Yhdeksälle eduskunnan ulkopuoliselle vaaleihin osallistuvalla puolueella järjestettiin erillinen televisiokeskustelu, ja kaikkien näiden puolueiden johtajien haastattelut lähetettiin Ylen radio-ohjelmissa.⁴⁴

MTV 3 lähetti monia vaaliohjelmiä, myös keskusteluja, joissa oli eduskuntapuolueita. MTV3 antoi vaalihaastatteluohjelmissaan tilaa myös niille eduskuntaan kuulumattomille puolueille, jotka saivat eniten ääniä edellisissä eduskuntavaaleissa.

Monilla tiedotusvälineillä oli verkkosivullaan vaalikoneita⁴⁵, joita lukuisat mahdolliset äänestäjät käyttivät. Kyseisillä verkkosivuilla oli tietoa politiikasta, muun muassa ehdokkaan kommentteja monista poliittisista kysymyksistä, ja niiden tarkoituksena oli antaa mahdollisille äänestäjille käsitys siitä, minkä puolueen tai ehdokkaan kannat olisivat lähinnä äänestäjän kantoja. Ehdokkaana oleville puolueille annettiin yhdenvertaiset mahdollisuudet esittää kantansa, koosta tai suosiosta riippumatta.

⁴² Tapauksen yksityiskohdat eivät olleet saatavilla, kun ETYJ/ODIHR:n vaaliarvointivaltuuskunta lähti Suomesta.

⁴³ Kaikki eduskuntapuolueet pääsivät osallistumaan kahteen keskusteluun: vaalikampanjan aloitus (7. maaliskuuta) ja suuri vaalikeskustelu (14. huhtikuuta); molemmat kestivät 110 minuuttia. Jokaisen eduskuntapuolueen puoluejohtaja ja puoluesihteerit saivat myös 20 minuuttia Ylen suomenkielisen radion vaaliohjelmassa, ja puolueille osoitettiin lisäaikaa ruotsinkielisissä televisio- ja radiolähetyksissä.

⁴⁴ Eduskunnan ulkopuolisten puolueiden johtajia haastateltiin 20 minuutin ohjelmissa, kahta johtajaa ohjelmaa kohti.

⁴⁵ Ylen vaalikone avattiin 18. maaliskuuta, ja sillä oli yhteensä 1,2 miljoonaa käyttäjää. Vastaava määrä kävijöitä oli MTV 3:n vaalikoneessa, joka avattiin 22. tammikuuta. Helsingin Sanomien vaalikone avattiin 18. maaliskuuta, ja sillä oli yhteensä 240 000 käyttäjää.

Vaikka kyseisten verkkosivujen mahdollinen vaikutus äänestäjien päätöksiin on edelleen epäselvä, ne lisäsivät tiedon saatavuutta ja auttoivat tarjoamaan puolueille ja ehdokkaille tasa-arvoisemmat esiintymismahdollisuudet.

Eduskunnan ulkopuoliset puolueet valittivat ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnalle rajoitetusta pääsystä tiedotusvälineisiin ja siitä, että niillä ei ollut mahdollisuuksia esittää kantojaan. Valituksia esitettiin myös Ylen vaalikeskustelujen suunnittelusta, sillä niissä jätettiin eduskunnan ulkopuoliset puolueet pois keskustelusta eduskuntapuolueiden kanssa. ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnan keskustelukumppanit tiedotusvälineissä viittasivat puolueen koon tai sen eduskunta-aseman kaltaisten perusteiden käyttämiseen, jolloin äänestäjät pystyvät saamaan riittävästi tietoa tärkeimmistä poliittisista toimijoista ja yleisön mielenkiinto säilyy. Monet tiedotusvälineiden edustajat kuitenkin tunnustivat, että julkiset tiedotusvälineet ovat ratkaisevassa asemassa tarjottaessa kaikille puolueille, myös niille, joilla on vähemmän tukea, riittävästi aikaa ja oikeudenmukaiset mahdollisuudet esittää näkemyksiään, erityisesti vaalikampanjoiden aikana.

Julkisen palvelun tehtävänsä ja elinvoimaisen kansanvallan jatkuvan edistämisen vuoksi Ylen pitäisi kehittää edelleen kaikkien puolueiden oikeudenmukaista ja syrjimätöntä osallistumista vaaleihin antamalla myös pienemmille ja uusille puolueille riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia esittää kantansa.

XII. NAISTEN OSALLISTUMINEN

Suomi ratifioi kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen vuonna 1986. Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetussa laissa säädetään vähintään 40 prosentin kiintiöstä sukupuolten edustukselle virallisesti asetetuissa komiteoissa ja neuvottelukunnissa ja määritetään toimenpiteet syrjinnän estämiselle ja naisten aseman parantamiselle. Myös tasa-arvovaltuutettu vastaa lain noudattamisen valvonnasta.

Väistyvässä eduskunnassa 42 prosenttia edustajista oli naisia, ja 20 ministeristä 11 oli naisia. Väistyvä pääministeri ja nykyinen presidentti ovat myös naisia. Tulevassa eduskunnassa 43 prosenttia edustajista on naisia. Edelliseen eduskuntaan verrattuna naisten osuus nousi yhdellä prosenttiyksiköllä huolimatta naisehdokkaiden osuuden lievästä laskusta.⁴⁶ Vihreillä sukupuolten edustus on tasaisinta, sillä ehdokkaista 51 prosenttia oli naisia, ja perussuomalaisilla oli eduskuntapuolueista vähiten naisehdokkaita, kun heidän osuutensa oli 33 prosenttia. Oikeusministeriöllä ei ole yhteenlaskettuja lukuja sukupuolten osuuksista vaaliviranomaisten henkilökunnassa, koska henkilöstön asettaminen on hajautettua eikä siten oikeusministeriön vastuulla. Tietojen mukaan kaikilla tasoilla kuitenkin noudatettiin 40 prosentin kiintiötä.

Naisten osallistumisen korkean tason syiksi mainittiin syvään juurtunut naisten vaikuttamisen kulttuuri, pohjoismainen sosioekonominen malli ja naisten järjestäytyminen puolueissa. Tällä hetkellä 12 prosenttia eduskuntapuolueille annetuista valtiontuista osoitetaan puolueiden naisjärjestöille. Noin 36 miljoonasta eurosta, jotka annetaan eduskuntapuolueille valtiontukena⁴⁷, naisjärjestöt saavat siten noin 4,32 miljoonaa euroa. Tietojen mukaan kyseisiä tukia käytetään tarjoamaan lisätukea naisehdokkaille.

⁴⁶ 39 prosenttiin verrattuna 40 prosenttiin vuonna 2007.

⁴⁷ http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/Puolueilla_palkkapäivä!_Näin_jaettiin_36_miljoonan_tukirahat/art-1288338286316.html.

XIII. VÄHEMMISTÖJEN OSALLISTUMINEN

Suomessa on erilaisia perinteisiä ja uusia vähemmistöryhmiä. Saamelaiset tunnustetaan perustuslaissa alkuperäiskansaksi ja siinä annetaan heille sekä ”romaneille ja muille ryhmille” ”oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan”.⁴⁸ Perustuslaissa ei määritetä näitä ”muita ryhmiä”. Valtion viranomaiset eivät kerää tietoja etnisyyden perusteella vaan äidinkielen ja kansalaisuuden perusteella. Vähemmistövaltuutetun virka on olemassa, mutta siinä ei tällä hetkellä seurata vähemmistöjen osallistumista poliittiseen elämään.⁴⁹

Saamelaiskäräjät on perustamisestaan vuonna 1996 alkaen toiminut saamelaisten kotiseutualueen itsehallinnon edustuselimenä⁵⁰, jonka vastuulla ovat lähinnä kieli- ja kulttuuriasiat. Saamelaisuudesta säädetään saamelaiskäräjistä annetussa laissa, ja se perustuu lähinnä saamen kieleen ja oikeuteen käyttää kieltä, kuten saamen kielilaissa säädetään. Suomi ei ole vielä ratifioinut Kansainvälisen työjärjestön yleissopimusta nro 169 itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoista, mikä on saanut aikaan paljon keskustelua Suomen saamelaisyhteisössä. Saamelaiskäräjät arvioi, että Suomessa on noin 9 000 saamelaista, joista alle puolet asuu kotiseutualueella. Saamelaisten ja muiden keskustelukumppanien mukaan saamelaisten osallistumiselle poliittiseen elämään ei ole erityisiä esteitä. Saamelaisia ehdokkaita on monissa puolueissa. Äänestäjien tiedotusaineistoa tuotettiin saamen kielellä.

Kansalaisjärjestöt arvioivat, että Suomessa on noin 10 000–12 000 romanian, ja heidän tilanteensa voidaan katsoa olevan parempi kuin useimmissa Euroopan maissa. Tietojen mukaan he eivät ole kuitenkaan täysimääräisesti kotoutuneet yhteiskunnan valtavirtaan. Romanien edustajat kertoivat myös, että monet iäkkäämmät romanit ovat lukutaidottomia, mikä vaikeuttaa äänestämistä. Kampanjarahoituksen rajallinen saatavuus voi myös vaikeuttaa romaniehdokkaiden pyrkimistä edustajaksi.

Romanien lisäksi Suomessa on pieniä määriä muita perinteisiä historiallisia vähemmistöryhmiä, jotka ovat asuneet maassa kauan, esimerkiksi tataarit, juutalaiset ja venäläiset. Vuoden 2010 lopussa noin 97 000 eli 1,85 prosenttia Suomessa pysyvästi asuvista Suomen kansalaisista oli syntynyt ulkomailla. Noin 168 000 eli 3,2 prosenttia koko väestöstä on Suomessa asuvia ulkomaisten kansalaisia, joilla ei ole äänestys-oikeutta kansallisissa vaaleissa, mutta jotka voisivat olla äänestyskelpoisia kunnallisvaaleissa tai Euroopan parlamentin vaaleissa. Oikeusministeriö julkaisi verkkosivuillaan tietoa äänestäjille 20:llä eri kielellä.

Puolueita voitaisiin kannustaa tukemaan aktiivisemmin vähemmistötaustaisia ehdokkaita, jotta heidän täysimääräistä osallistumistaan poliittiseen elämään voitaisiin edistää.

Sekä ruotsi että suomi ovat olleet kansalliskieliä vuodesta 1919 alkaen, eikä ruotsinkielisiä siksi katsota perustuslain nojalla vähemmistöksi. Vuonna 2010 noin 279 000 kansalaista eli

⁴⁸ Suomen perustuslain 17 pykälä.

⁴⁹ Vähemmistövaltuutettu on viranomainen, jonka perustehtävänä on edistää etnisten vähemmistöjen ja ulkomaalaisten asemaa, yhdenvertaisuutta ja oikeusturvaa sekä hyviä etnisiä suhteita Suomessa. Vähemmistövaltuutettu on myös kansallinen ihmiskaupparaportoiija.

<http://www.vahemmistovaltuutettu.fi>.

⁵⁰ Saamelaisten kotiseutualue kattaa neljä aluetta Pohjois-Suomessa, Utsjoen, Enontekiön ja Inarin kunnat sekä Lapin paliskunnan alueen Sodankylän kunnassa.

5,36 prosenttia koko väestöstä ilmoitti ruotsin äidinkielekseen. Ahvenanmaan itsehallintoalueella, jolle on eduskunnassa varattu yksi paikka, on laajat lainsäädäntövaltuudet sisäisten asioidensa osalta. Ahvenanmaan maakuntapäivillä järjestetään erilliset vaalit, ja ruotsi on alueen ainoa virallinen kieli. Ruotsalainen kansanpuolue on ainoa Suomeen perustettu vähemmistöpuolue, ja se saa kannatuksensa pääosin ruotsinkieliseltä väestöltä. Puolue on 30:n viime vuoden ajan ollut jatkuvasti hallituksessa.

XIV. VAALEIHIN LIITTYVÄT VALITUKSET

Hallintolainkäyttölaissa ja kuntalaissa annetaan säännökset hallintoelimiin liittyvistä yleisistä valituksista ja oikaisuvaatimuksista. Vaaliviranomaisten rakenteen yhteyteen ei ole kuitenkaan perustettu erityistä järjestelmää valitusten esittämiseksi vaalien eri näkökohdista. Sen sijaan ongelmia koskevat ilmoitukset käsiteltiin tapauskohtaisesti. Sidosryhmille ei aina ollut selvää, missä lopulliset päätökset tehdään. Vaikka oikeusministeriö on ylin vaaliviranomainen, sillä ei ole valtuuksia kumota alemman tason vaaliviranomaisten tekemiä päätöksiä.

Voitaisiin harkita eri tason vaaliviranomaisiin liittyvien hallinnollisten valitusten käsittelyä koskevia menettelyjä, joiden olemassaolosta tiedotettaisiin selkeästi.

Kansalaiset voivat myös esittää valituksia viranomaisten, virkamiesten ja muiden julkisia tehtäviä hoitavien henkilöiden toimista, myös vaaleihin liittyvistä asioista, eduskunnan oikeusasiamiehelle tai valtioneuvoston oikeuskanslerille. Kumpikaan elin ei voi kuitenkaan määrätä korjaavista toimista yksittäistapauksissa. Sen sijaan ne voivat antaa lausuntoja, joita käytetään ohjeina tulevissa vaaleissa. ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunta ilmoitti, että valitusmenettelyt molemmissa elimissä vievät tavallisesti 3–6 kuukautta tai pidempään.

Mahdollisuus muutoksenhakuun tuomioistuimessa ennen vaalitulosten julistamista on rajallinen, mikä rajoittaa oikeussuojan saatavuutta, mikäli vaaleissa ilmenee ongelmia. Puutteista äänestäjälueelluissa ja vaaliviranomaisten kokoonpanosta on mahdollista valittaa ennen vaalipäivää. Muissa vaaliprosessin tärkeimmissä vaiheissa vetoamukset tuomioistuimeen on kuitenkin yksiselitteisesti kielletty. Merkittävää on erityisesti se, että ehdokkaan asettamista koskevaa päätöstä ei ole mahdollista tarkistaa oikeudessa ennen vaalitulosten ilmoittamista. Yksi tapaus nousi esiin. Se koski puolustusvoimien työntekijää, joka rekisteröityi ehdokkaaksi ja oli jäämässä eläkkeelle kampanjoinnin aikana.⁵¹ Helsingin hallinto-oikeus jätti asian käsittelemättä, koska valittaminen oli kielletty ennen tulosten ilmoittamista.

Lainsäädännössä evätään myös yksiselitteisesti mahdollisuus valittaa kaikista äänestystä koskevista päätöksistä. Siksi kaikissa esiin nousevissa kysymyksissä on odotettava, kunnes vaalitulokset ilmoitetaan.

Valitusmahdollisuuksien rajoittamisen vaalien jälkeiseen aikaan väitetään olevan hyödyllistä, koska siten estetään vetoamusten käyttäminen poliittisiin tarkoituksiin. Tarkoituksenmukainen oikeussuoja kuitenkin vaarantuu, koska oikeussuojaa ei tarjota ennen vaalien toimittamista.⁵² Vaalien

⁵¹ Vaaliviranomainen hyväksyi ehdokkuuden hyväksymisen ja määräsi, että ehdokkaan pitäisi selvittää kampanjamateriaalissaan, että hän ei ollut enää aktiivipalveluksessa.

⁵² Kööpenhaminan asiakirjan 5.10 kohdassa edellytetään, että kaikilla on tehokkaat hallinnollisia päätöksiä koskevat oikeussuojakeinot, jotta perusoikeuksien kunnioittaminen voidaan taata ja varmistaa oikeudellinen eheys. Myös vuonna 1991 laaditun Moskovan asiakirjan 18.2, 18.3 ja 18.4 kohdassa säädetään hallinnollisia päätöksiä koskevasta

uudelleenjärjestämällä saatetaan rasittaa epäasianmukaisesti ehdokkaita, äänestäjiä, vaaliviranomaisia ja valtion talousarviota.

Olisi harkittava sitä, että tietyt valitukset voitaisiin ratkaista vaaliprosessin aikana. Tehokas oikeussuoja vaaleihin liittyvien valitusten osalta on merkittävä osa kansainvälisiä normeja ja hyviä käytäntöjä. Olisi harkittava rajallisten ajanjaksojen määrittämistä valitusten esittämiseksi ja niistä päättämiseksi.

Sen jälkeen, kun vaalitulokset on vahvistettu, vaalituloksia koskevasta päätöksestä voidaan valittaa sillä perusteella, että se on lainvastainen. Valituksen voivat jättää ehdokkaat, puolueet tai muut henkilöt, jotka katsovat, että heidän etujaan tai oikeuksiaan on loukattu. Kaikki äänestäjät voivat lisäksi esittää valituksia sillä perusteella, että vaalit on toimitettu virheellisessä järjestyksessä ja että se on saattanut vaikuttaa vaalien tulokseen. Kyseiset valitukset on esitettävä alueelliselle hallinto-oikeudelle 14 päivän kuluessa tulosten vahvistamisesta, ja ne on käsiteltävä viipymättä. Jos tuomioistuin päättää, että vaaliviranomaisen päätös tai toiminta on ollut lainvastaista ja että tämä lainvastaisuus on ilmeisesti vaikuttanut vaalitulokseen, toimitetaan uudet vaalit, tai jos on mahdollista, oikaistaan vaalien tulos. Alueellisen hallinto-oikeuden päätöksestä voidaan tehdä jatkovalitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen 30 päivän kuluessa. Sen päätös on lopullinen.

Kokonaisuudessaan ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnan keskustelukumppanit ilmaisivat luottavansa täysin oikeusjärjestelmään ja vaaleihin liittyvissä tapauksissa tehtyihin tuomioistuinten päätöksiin.

XV. ÄÄNESTYS

A. ÄÄNESTÄMINEN ENNAKKOON

Ennakoäänestys on Suomessa suosittua, ja se tarjoaa tehokkaasti laajemman mahdollisuuden vaikuttamiseen. Yhteensä miltei 32 prosenttia äänioikeutetuista antoi äänensä 6.–12. huhtikuuta. Yleinen ennakoäänestys toimitettiin 901 äänestyspaikalla. Lisäksi noin 450 vaalilautakuntaa toimitti äänestyksen erityisissä ennakoäänestyspaikoissa, jotka sijaitsivat eri paikoissa, kuten sairaaloissa ja vankiloissa, ja jotka kattoivat myös liikkuvan ennakoäänestyksen busseissa, jotka kävivät eri paikoissa. Tämä lisäsi äänestäjien pääsyä, erityisesti harvaan asutuilla seuduilla.⁵³ Ennakoäänestyksessä kaikki äänioikeutetut pystyivät antamaan äänensä missä tahansa Suomessa, koska verkkoon liitetyn äänioikeusrekisterin avulla oli mahdollista käsitellä rekisterin tietoja reaaliajassa.

oikeussuojasta. Kp-yleissopimuksen 2 artiklassa edellytetään, että ”jokaisella henkilöllä, jonka tässä yleissopimuksessa tunnustettuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on käytettävissään tehokas oikeuskeino”, ja ihmisoikeuskomitean yleisessä huomautuksessa 31 viitataan velvoitteeseen tutkia loukkausväitteet ripeästi, perusteellisesti ja tehokkaasti riippumattomien ja puolueettomien elinten avulla. Venetsian komission vaaliasioita koskevien hyvien käytäntöjen 95 kohdassa korostetaan, että vaaleja edeltäviä asioita koskevien vetoamusten selvittäminen oikea-aikaisesti ennen vaalipäivää on tärkeää. Suomen perustuslain 21 pykälässä todetaan, että ”jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa”.

⁵³ Lain nojalla kussakin kunnassa on ainakin yksi ennakoäänestyspaikka.

Kotiäänestys oli saatavilla äänestäjille, jotka eivät päässeet liikkumaan kotoaan, ja heidän omaishoitajilleen.⁵⁴ Jotkin vaalilautakunnat kertoivat ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnalle, että mahdollisuus kotiäänestystä koskevien hakemusten tekemiseen vaaleja edeltävään päivään asti oli hankalasti hallinnoitavissa, mutta sitä kuitenkin suosittiin, koska siten lisättiin äänestysmahdollisuuksia. Tämän ja sairaaloissa ja muissa laitoksissa äänestämisen myötä äänestäjät, jotka eivät kyenneet liikkumaan, pystyivät antamaan äänensä.

Ennakoäänestyksessä äänestäjät palauttavat täytetyn ja taitetun äänestyslippunsa äänestyspaikan henkilökunnalle, joka leimaa äänestyslipun ja sulkee sen vaalikuoreen. Vaalikuori suljetaan sitten lähetekuoreen äänestäjän allekirjoittaman lähetekirjeen kanssa, ja vaalivirkailija varmistaa, että asianmukaisia äänestysmenettelyjä on noudatettu. Nämä kuoret säilytetään sitten päivän ajan avoimissa laatikoissa tai kasseissa, jotka suljetaan myöhemmin illalla. Täytettyjen ennakoäänestyskuorten avoin säilytys saattaa vaarantaa aineiston turvallisuuden.

Olisi harkittava äänestyslippujen suojaamisen parantamista ennakoäänestyksessä, erityisesti käyttämällä suljettuja vaaliuurnia ennakoäänestysprosessin yleisen eheyden turvaamiseksi.

Ulkomailla äänestys järjestettiin neljän päivän aikana. Ulkomailla asuvista 227 844 äänioikeutetusta Suomen kansalaisesta noin 160 000 sai ilmoituskortin, jossa heille ilmoitettiin, missä ja milloin he voisivat äänestää. Äänestäjät saivat äänestää vaalipiirissä, johon he olivat rekisteröityneet viimeksi Suomessa, tai jos rekisteröintipaikkaa ei ollut, Helsingin vaalipiirissä. Tietojen mukaan ulkomailla äänestäminen meni sujuvasti. Viimeisenä äänestyspäivänä Suomen Berliinin-suurlähetystössä äänestysliput kuitenkin loppuivat, minkä takia noin 30 äänestäjää ei voinut äänestää. Koska äänestäjät olivat saapuneet äänestyspaikalle ennen äänestyksen päättymistä, sovellettiin vaalilain 48 pykälää, jonka nojalla he voivat äänestää kaksi päivää myöhemmin, kun äänestysliput olivat saapuneet.

B. ÄÄNESTÄMINEN VAALIPÄIVÄNÄ

Äänestyspaikoilla, joilla vaaliarviointivaltuuskunta kävi, äänestäminen oli järjestetty hyvin ja äänestäminen toimitettiin rauhallisessa ilmapiirissä. Vaalilautakunnat olivat hyvin valmistautuneita ja täsmällisiä velvollisuuksiensa täyttämässä. Äänestäjät käsiteltiin nopeasti, tehokkaasti ja menettelyjen mukaisesti. Suurimmalla äänestyspaikalla oli yli 6 000 rekisteröityä äänestäjää, mutta huomattava osuus oli äänestänyt jo ennakkoon, joten se ei näyttänyt aiheuttavan ongelmaa.

Äänestäjien edellytettiin esittävän tunnistamista varten valokuvallinen henkilöllisyysasiakirja. Oikeusministeriö kuitenkin salli jonkin verran joustavuutta virallisissa ohjeissaan, joiden nojalla lautakunnat saivat hyväksyä äänestäjiä, jos äänestyspaikan henkilöstö tunnisti heidät. Koska yhtenäisiä ohjeita ei ollut siitä, miten ilman henkilöasiakirjoja saapuvan äänestäjän henkilöllisyys

⁵⁴ Kotiäänestyksen voi ottaa vastaan vain yksi vaalilautakunnan jäsen, mutta se edellyttää, että todistajana on joku muu kuin äänestäjä, jotta voidaan varmistaa, että äänestys on salainen ja että asianmukaiset menettelyt toteutetaan.. Todistaja voi olla henkilö, joka voi olla äänestäjän kotona, tai, kuten joskus tehdään, henkilö, joka matkustaa vaalilautakunnan jäsenen kanssa varmistaakseen, että kolmas henkilö on aina läsnä helpottamassa äänestysprosessia oikeudellisesti.

voidaan tunnistaa varmasti, käytäntöjä oli monia.⁵⁵ Vaikka tällainen harkintavalta saattaa parantaa vaikuttamismahdollisuuksia, vaarana on se, että se voi myös saada aikaan äänestyksen epätasa-arvoa, jos soveltaminen ei ole yhtenäistä.

Olisi harkittava yhtenäisten ohjeiden laatimista siitä, miten äänestäjän henkilöllisyys vahvistetaan, jos hänellä ei ole henkilöasiakirjoja, jotta äänestykseen pääsy voidaan säilyttää tasa-arvoisena kaikkien äänioikeutettujen osalta.

C. TULOSTEN LASKENTA, TAULUKOINTI JA NIISTÄ ILMOITTAMINEN

Kunkin ennakkoäänestyspäivän jälkeen täytetyt äänestysliput toimitettiin asianomaisille kuntien keskusvaalilautakunnille lajittelua ja suojaamista varten. Äänestysliput sisältävät vaalikuoret erotettiin lähetekuorista sen jälkeen, kun kunkin äänestäjän äänioikeus ja sinetöidyn kuoren eheys oli tarkistettu. Äänestysliput sisältävät vaalikuoret toimitettiin sitten asianomaiselle vaalipiirilautakunnalle laskettavaksi vaalipäivänä.

Joissakin tapauksissa kuntien keskusvaalilautakunnat mitätöivät ennakkoäänestyslippuja menettelyyn liittyvien säännönvastaisuuksien takia. Jos äänestäjä esimerkiksi ei ollut allekirjoittanut lähetekirjettä tai siitä puuttui äänestysvirkaileijan allekirjoitus, äänestyslippu tavallisesti mitätöitiin. Joissakin tapauksissa ennakkoäänestys toimitettiin ilman äänestäjäluetteloa, joten äänestäjien piti tietää vaalipiirinsä. Jos äänestäjät erehtyivät, lähetekirjeet saatettiin täyttää väärää vaalipiirejä varten, jolloin ääni mitätöitiin. Vaikka nämä hallinnolliset kysymykset olisi voitu korjata ottamalla yhteyttä äänestäjiin virheiden korjaamiseksi, kuntien keskusvaalilautakunnat eivät nähtävästi tehneet niin. Nämä kysymykset vaikuttivat nähtävästi vain pieneen äänestäjämäärään, mutta ne ovat kuitenkin merkittäviä äänestämisen tasa-arvon takaamiseksi ja ongelmien välttämiseksi tulevissa vaaleissa.

Olisi harkittava yhtenäisen lähestymistavan laatimista siihen, miten ennakkoäänenten kanssa toimitaan menettelyvirheiden tapauksessa.

Ennakkoäänent laskettiin vaalipiirilautakunnissa vaalipäivänä, ja ne saatiin yleisesti laskettua iltakahdeksaan mennessä. Kunkin vaalipiirin tulokset syötettiin vaalitietojärjestelmään ja lähetettiin oikeusministeriön verkkosivulle.⁵⁶ Ennakkoäänenten laskeminen oli tehokasta, koska suurin osa tuloksista oli saatavilla kello 24:ään mennessä vaali-iltana.

Alustava ääntenlaskenta suoritettiin äänestyspaikoilla välittömästi äänestyksen päätyttyä. Siten alustavat tulokset saatiin vaali-iltana. Ne olivat kuitenkin vain alustavia tuloksia, ja virallinen laskenta toimitettiin seuraavana päivänä. Äänestyspaikoilla, jossa ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunta kävi, alustava laskenta suoritettiin tehokkaasti ja täsmällisesti, kaikkien läsnä olevien nähden. Tulokset kirjattiin tulospöytäkirjaan ja välitettiin välittömästi puhelimitse

⁵⁵ Vaalilautakuntien jäsenet antoivat ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnalle vaihtelevia vastauksia siitä, hyväksyvätkö he äänestäjät, joilla ei ole henkilöpapereita. Enemmistö sanoi hyväksyvänsä tietyissä olosuhteissa, mutta käytetyistä perusteista annettiin erilaisia vastauksia.

⁵⁶ Suuren äänestysvilkkauksen ja ääntenlaskulle varattujen rajallisten tilojen vuoksi Helsingin keskusvaalilautakunta sai alustavan ääntenlaskennan päätökseen vasta aamulla 18. huhtikuuta 2011.

kuntien keskusvaalilautakunnille, jotka syöttivät tiedot vaalitietojärjestelmään, jotta ne saatiin ripeästi taulukoitua ja julkaistua oikeusministeriön verkkosivuilla.

Arkaluontoiset materiaalit toimitettiin sitten 15 vaalipiirilautakunnalle, ja virallinen laskenta alkoi 18. huhtikuuta. Se johti yhden paikan vaihtoon, kun saman puolueen kahden ehdokkaan välillä oli 27 ääntä. Lopulliset tulokset ilmoitettiin 20. huhtikuuta kello 18.00, ja äänestysprosentiksi ilmoitettiin 67,4.

LIITE 1: VIRALLISET VAALITULOKSET

Puolueen nimi	Osuus äänistä		Äänet yhteensä		Paikat yhteensä	
	%	Muutos vuodesta 2007	Muutos vuodesta 2007		Muutos vuodesta 2007	
Suomen keskusta	15,8	-7,3	463 266	-177 162	35	-16
Kansallinen Kokoomus	20,4	-1,9	599 138	-17 703	44	-6
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	19,1	-2,3	561 558	-32 636	42	-3
Vasemmistoliitto	8,1	-0,7	239 039	-5 257	14	-3
Vihreä liitto	7,3	-1,2	213 172	-21 257	10	-5
Suomen kristillisdemokraatit	4,0	-0,9	118 453	-16 337	6	-1
Ruotsalainen kansanpuolue	4,3	-0,3	125 785	-735	9	0
Perussuomalaiset	19,1	+15,0	560 075	447 819	39	34
Suomen Kommunistinen Puolue	0,3	-0,4	9 232	-9 045	0	0
Suomen Senioripuolue	0,1	-0,5	3 195	-13 520	0	0
Kommunistinen Työväenpuolue – Rauhan ja sosialismin puolesta	0,1	0,0	1 575	-432	0	0
Suomen Työväenpuolue STP	0,1	0,0	1 857	93	0	0
Itsenäisyyspuolue	0,1	-0,1	3 236	-2 305	0	0
Köyhien Asialla	0,0	-0,1	1 335	-1 186	0	0
Piraattipuolue	0,5	+0,5	15 103	15 103	0	0
Muutos 2011	0,3	+0,3	7 504	7 504	0	0
Vapauspuolue (VP) - Suomen tulevaisuus	0,1	+0,1	4 285	4 285	0	0
Muut ryhmät	0,4	-0,1	11 763	-825	1	0
Mitättömät äänet			0,6		16,294	
Yhteensä					2 955 865	
Äänestysprosentti						
Suomessa rekisteröidyt		Ulkomailla rekisteröidyt *			Yhteensä	
Annetut äänet	2 931 817	24 048			2 955 865	
Rekisteröidyt äänestäjät	4 159 857	227 844			4 387 701	
Äänestysprosentti	70,48 %	10,55 %			67,37%	
* Huom.: 35 049 äänestäjää itse asiassa antaa äänensä Suomen ulkopuolella, koska tämä sisältää Suomessa oleskeleviksi rekisteröidyt äänestäjät.						
Lähde: Oikeusministeriön verkkosivut http://192.49.229.35/E2011/s/tulos/tulos_kokomaa.html						